

IN DE 21e EEUW

Over hoe het gesteld is met ons luistergedrag in de 21e eeuw... ja het staat er echt.

Het is nog wat vroeg in de eeuw om integrale uitspraken te doen, maar laat ik nu eens niet te krenterig doen, niet te benepen, niet te klein denken.

Alle lust wil eeuwigheid, ik ook.

Luistergedrag is het onderwerp.

Onderzoek naar luistergedrag behelst vandaag in de 21e eeuw kwantitatief onderzoek naar muzikale voorkeuren.

Met zulk onderzoek zijn commerciële doelen gediend, teneinde bepaalde markten beter te kunnen bedienen.

Zoals wij allen weten wordt met het woord 'bedienen' niet een serviele daad bedoeld maar juist het omgekeerde: namelijk exploitatie, teneinde nieuwe geldstromen op gang te brengen.

Neem iTunes, neem Spotify - als het gaat over luistergedrag - bieden nieuwe technieken nieuw gedragingen - en die worden vlijtig onderzocht.

De gedragswetenschap is een lucratieve business.

Met het voorspellen en daarmee het controleren van gedrag valt grof te verdienen.

Aan het begin van de vorige eeuw beoogde de meest radicale theoreticus van het behaviorisme - John Watson - "het meest gecompliceerde menselijk handelen terug brengen tot eenvoudige stimulus-respons gedragspatronen".

Dit stimulus-respons denken is nog altijd dominant in wetenschap en politiek.

Wij, hier in OCW, doen daar niet aan mee.

Wij vallen buiten alle kaders.

Aan het luistergedrag dat wij hier vanmiddag vertonen valt geen droog brood te verdienen.

WAT IS LUISTEREN

Wat is luisteren eigenlijk?

Luisteren is niet hetzelfde als 'horen'.

Luisteren gaat aan het horen vooraf.

Als je luistert is het nog niet zo zeker of er iets te horen valt.

Het gehoorsysteem staat tijdens het luisteren weliswaar op scherp, maar of er een geluidswaarneming op volgt is in principeel onzeker.

Luisteren doe je dus ongeacht of er iets te horen valt.

Met muziek heeft het dus helemaal niets te maken.

Dit is het eerste punt.

Met een tweede punt komt er wellicht een lijn in mijn verhaal.

Luister!....

Horen jullie?

Wat jullie horen is nu even niet van belang (dat is de inhoud).

Het gaat om de daad van het luisteren (dat is het proces).

Daaraan vooraf gaat het appèl om te luisteren (dat is de relatie).

Vroeger was luisteren een synoniem voor gehoorzamen.

Dat lijkt iets te zijn uit de tijd van vóór de onderwijshervormingen, maar het woord gehoorzaam wijst niet voor niks naar ons vermogen tot horen, en 'horen' is meer dan luisteren gebonden aan een inhoud, aan iets dat gehoord moet worden.

Gehoorzaamheid betekent: alle oren de zelfde richting uit
In wezen is luisteren nog altijd een kwestie van 'gehoor geven aan'
en is in die zin een onderwerping aan iets,
of het nu een gedragsregel is,
of muziek die bepaalde gevoelens oproept,
gehoor-zamen aan dat wat gegeven is.

LUISTERVORMEN

Je kunt op vele manieren gehoor geven aan de oproep tot luisteren.
Ik noem een aantal luistervormen die je kunt onderscheiden.

Je kunt onderscheid maken tussen bijvoorbeeld *Oost-Indisch luisteren* - dat is selectief luisteren - naar bepaalde voorkeuren en andere achterwege laten.

Of je kunt *totaal luisteren* - hetgeen een complexe en uiterst moeilijke oefening is, die een diepe maximale concentratie vraagt, die de menselijke geest alleen met de grootste moeite weet op te brengen.

Je kunt ook een onderscheid maken tussen afluisteren en aanhoren.

Afluisteren - is een heel gericht luisteren naar iets wat niet voor je oren is bestemd is, een arbeidsintensieve activiteit die van de luisteraar een maximale intensiteit vraagt. Hier tegenover staat het *aanhoren*, waarbij de concentratie tot een minimum wordt beperkt, omdat je iets beluistert wat je helemaal niet wilt horen.

Twee andere luistervormen zijn bijvoorbeeld het musiceren en het mediteren

Musiceren is vorm van luisteren en praten tegelijkertijd, terwijl je *mediteren* zou kunnen beschouwen als horen zonder te luisteren - zonder verwachting en zonder dat je het binnen laat komen.

Deze en andere vormen van luisteren hebben de 20e eeuw overleefd en komen we in de 21e eeuw ook gewoon weer tegen.

VERDERE EMANCIPATIE

Verrassend aan de 21e eeuw is dat het proces van emancipatie, waarvan sommigen dachten dat we het in de 20e eeuw al hadden afgerond, verder voortschrijdt

En dan ben ik wel benieuwd waar de emancipatie van het luisteren ons gaat brengen welke kaders doorbroken gaan worden.

Ik vermoed dat het luisteren nog verder geïndividualiseerd gaat worden

En dan kom ik uit op twee soorten luisteren die wellicht bepalend zijn voor toekomstig luistergedrag: *gehoorzaam* luisteren en *ongehoorzaam* luisteren

Gehoorzaam luisteren is het luisteren dat netjes binnen alle gedragsonderzoek een plek heeft, waarin we ons onderwerpen aan de meerkeuze vraag, aan een rangschikking van smaken, genres en subgenres, sterrensystemen, rangschikking naar waardeoordelen op basis van zogeheten excellentie, kijk-luister en verkoopcijfers.

Ongehoorzaam luisteren is luisteren dat buiten alle gedragsonderzoeken valt, waarin we ons niet laten beperken tot de tirannie van de componist, de programmeur, de producer, de verkoper, de concertsituatie, de muziekpraktijk, cd kwaliteit en dat zich ook niet afhankelijk maakt van enige techniek.

Elke techniek dwingt een bepaalde manier van luisteren af. En wij - gehoorzame schapen - onderwerpen ons aan die technische voorschriften.

Alle media vragen gehoorzaamheid aan de gebruiksaanwijzing en wij gaan mee in de ideële systemen van de nieuwe technieken, de ipod met zijn oortelefoontjes, de surround soundsystemen, of wat er allemaal nog meer op de consumenten markt verschijnt.

Alle technische vernieuwingen lijken misschien revolutionair maar het zijn allemaal vormen van gehoorzaam luisteren.

ONGEHOORZAAM LUISTEREN

Er is een groep componisten die gezamenlijk optrekken onder de naam 'wandelweiser'. Het misschien wel meest radicale lid van deze groep is de Zwitser Manfred Werder, die zich als componist beperkt tot het aanbieden van luisterconcepten. waarbij de componist, zowel als de uitvoerende en de luisteraar zich alledrie beperken tot luisteren.

Zijn partituren zijn variaties op de volgende tekst:

er is een plaats
er is een tijd
er zijn klanken

Het is een verdere exploitatie van de mogelijkheden van 4 minuut 33 seconden van John Cage. Het is ook een luisteren waarin de macht van de componist wordt gebroken, waarin de realiteit zijn intrede in het domein van de kunst.

Het is een voorbeeld van ongehoorzaam luisteren.

Ongehoorzaam aan klassieke parameters zoals klank, maat, harmonie, ongehoorzaam aan esthetiek.

Een luisteren waarin we geen muziek meer nodig hebben.

Ik - hier - nu - beluister het complexe (toevallige/niet-toevallige) klankweefsel van de wereld.

Ik ben mijn eigen componist, mijn eigen uitvoerder, mijn eigen opnameapparaat, mijn eigen weergave apparaat.

Ik heb geen techniek meer nodig, heb geen muziek meer nodig.

Met muziek bedoel ik dan - de tirannie van de afgedwongen gevoelsensatie, valse esthetiek, verwachtingen van een industrie, of daar nu commerciële bedoelingen achter schuilen of religieuze, of politieke, of sentimentele, of mijn eigen gevoelsinstincten die gehoorzaamheid eisen.

Ik luister, spits mijn oren.

Wat mij betreft gaat het verderop in deze eeuw om het ongehoorde om het luisteren zelf.

En dan zijn we als kinderen, dan is het luisteren nog maar net begonnen.

(E.W.Geerlings, microwave #1, podium OCW, 27 oktober 2013)